

Entrevista a Juan Luis Buñuel

Júlia S. Pons

Juan Luis Buñuel, el més gran dels fills de Luis Buñuel i Jeanne Rucar, nasqué a París el 9 de novembre del 1934, pocs anys abans que la família hagués de marxar, primer als Estats Units a finals del 1938, on nasqué el seu germà Rafael, i després cap a Mèxic, el 1946. No tornaria a Europa fins als 21 anys, en un viatge a França per conèixer la seva família, sense intenció de quedar-s'hi — “no m’interessava el cine, jo estudiava per ser professor de literatura anglesa”—, però per una sèrie d’esdeveniments més o menys fruit de l’atzar, va escollir viure a París i s’introduí en en el món del cinema, en el qual ha treballat fins ara com a realitzador i guionista de pel·lícules i documentals —a més d’assistent de direcció, productor i actor ocasional— en multitud de països, alternant aquesta activitat amb la d’escultor i pintor. Ens ho explica en una entrevista a Palma, on ha vingut per presentar en el Centre de Cultura de Sa Nostra el film *Subida al cielo* de Luis Buñuel, rodada durant l’etapa mexicana.

J.P.- Diu que el seu pare no el va influir gens, que vostè anava per professor de literatura anglesa. Com es va introduir en el món del cinema?

J.L.B.- Jo estudiava literatura anglesa als Estats Units, hi portava ja quatre anys, i vaig tornar a casa, a Mèxic, a l’estiu, esperant continuar després amb un doctorat per fer de professor. Un dia, un productor em demanà si parlava bé l’anglès i li vaig dir que sí —anglès, francès, espanyol, sóc trilingüe—, i ell, “doncs aquí hi ha un director americà que necessita un assistent, per entendre’s amb l’equip mexicà”. Vaig dir-li que jo no sabia res de cinema, ni m’interessava (a casa de Luis Buñuel no es parlava de

cinema, han explicat més d’una vegada els seus fills, com a anècdota curiosa) però ell va insistir, “tu parles amb el director, fas d’intèrpret, així et pots guanyar uns diners”. Això em va semblar interessant, no tenia res a fer aquell estiu. El “director americà” era Orson Welles, estava rodant el seu *Don Quijote* (1955) a Mèxic, i jo, amb 21 anys, només sabia d’ell que havia emès per ràdio *La Guerra dels Mons!* Llàstima, hauria pogut parlar més amb ell i demanar-li per les seves pel·lícules..., però ell sol ja era molt xerrador i simpàtic. En acabar això, mon pare em va dir, et pago un viatge perquè coneguis la família de França — havíem partit amb la Guerra Civil —, així coneixeria la família de la meua mare, francesa, i la de mon pare. D’aquesta manera vaig venir aquí, a Europa. Un cop a París, un amic em posà en contacte amb un director francès, André Michel, que necessitava un assistent per anar a rodar una pel·lícula a Cambotja, a Angkor Vat, on hi ha uns temples magnífics a la jungla, em va dir, “no et podem donar un cotxe, et donarem un elefant”. Imagina’t, amb 22 anys, anar per la jungla, tres mesos, amb elefant, m’ho vaig passar de meravella... ¡Pobra Cambotja, el que va passar després!, però aleshores per, a mi, va ser una aventura fantàstica. I en tornar a França, vaig conèixer gent de la *Nouvelle Vague*, Louis Malle, Claude Chabrol... (Juan Luis treballà com a assistent de director amb Louis Malle almenys a dos films, *Viva María* (1965) i *Le Voleur* (1967); i amb el seu pare, Luis Buñuel, a *La joven* (1960)— film, per cert, que tracta el tema de la pederàstia a la gran pantalla abans que ho fes la famosa *Lolita* de Kubrick— *Viridiana* (1961), *Diari d’una cambrera* (1967), i



Ese oscuro objeto de deseo (1977), entre d'altres). Amb Claude Chabrol treballarien anys més tard a la televisió francesa). Cada pel·lícula era una cosa nova, una aventura diferent, i passaren dotze anys i ja no era cosa de tornar a la universitat, ja coneixia la tècnica, el món del cinema. Em vaig quedar a Europa.

—I va decidir posar-se rere la càmera.

—Sí, em vaig llançar a fer la meua primera pel·lícula, un documental, *Calanda* (1966), sobre aquest poble de Terol, ¿per què Calanda? (aquí podríem esperar una resposta sentimental, ja que és el poble de son pare, però no, o pot ser empra el seu personal humor), doncs, perquè era barat (riu), la vaig filmar en 24 hores, amb un operador i l'equip de so; era fantàstic, els tancers tot el dia. Després vaig fer tres llargmetratges.

—Del primer, *Au rendez-vous de la mort joyeuse* (Cita amb la mort alegre, de 1973), de gènere fantàstic, com els dos següents, diuen que és un precedent de *Poltergeist*, què li sembla?

—Hm... sap d'on ve, la paraula *poltergeist*? És alemanya, "fantasma que fa enrenou" (quan dic "esperit que...", em corregeix, "no, no són esperits!", tot i que *Geist* sí que es tradueix també així, i fantasma té un altre mot, m'adono aviat que els termes amb connotacions religioses sembla que no li agradin gaire), un fantasma que normalment es relaciona amb una noia que s'està fent dona, la base és la història d'amor entre una casa i una noia, cada vegada que molesten la noia la casa "reacciona", és un tema vell, hi ha moltes pel·lícules, abans i després, sobre el *poltergeist*!

—La segona, *La femme aux bottes rouges* (aquí s'estrenà com *La mujer de las botas rojas*, 1974), amb Fernando Rey i Catherine Deneuve, toca també el fantàstic, com la tercera. Sembla que s'hi sent còmode, en aquest gènere.

I, entre d'altres personatges, hi surt un pintor..., (tant ell com el seu germà Rafael es dediquen al món de l'escultura i la pintura. Rafael viu a Nova York, ciutat on visqué per primera vegada als quatre anys, en un apartament que els deixà Calder i no s'ha interessat per les històries en clau de cinema, però sí de teatre, és dramaturg).

—Totalment, m'atreu el fantàstic, i sí, hi surt un pintor, i un escultor..., Fernando Rey encarna un home que odia la creació, la gent creativa, fa tot el que pot per impedir que treguin el seu potencial, a l'escultor l'alcoholitza fins que ja no pot treballar. Es troba Françoise (Catherine Deneuve), escriptora, i fa tot el possible per impedir que escrigui, és una batalla entre escriptors...

—Amb Liv Ullmann i Michel Piccoli roda *Leonor* (1975), que alguns diuen que té influència dels relats d'E. A. Poe. Potser el gust pel fantàstic li ve de la literatura, del gòtic, vostè que volia ser professor de literatura anglesa? Un dels seus films dels anys vuitanta, *El jugador d'escacs* (1981) és una adaptació del relat homònim d'E. A. Poe.

—M'agrada la literatura universal..., era dolent per les ciències, però sabia llegir, així que, cap a la literatura! (somriu): Poe, Dickens, Lewis... *Leonor* està inspirada en la primera novel·la gòtica alemanya, en Tieck..., és la història d'un home enfonsat per la mort de la seva dona, i ella torna feta vampiressa, i ho des-

trossa tot, el seu home..., està rodada a Aranjuez, i també prop de Jaca.

—En aquesta pel·lícula treballa amb Ullmann i Piccoli; a l'anterior, amb Catherine Deneuve i Fernando Rey, els actors del seu pare; són les circumstàncies, o potser hi ha una mena d'homenatge, en aquesta elecció?

—Jo havia fet durant dotze anys d'assistent de direcció amb el meu pare, i és clar, coneixia els seus actors..., va ser per motius econòmics. El món del cine és difícil, si vols fer una pel·lícula necessites actors coneguts perquè et donin diners, jo tenia un projecte; vaig parlar amb Catherine, Fernando, amb Piccoli; Liv Ullmann era amiga de Jean-Claude Carrière...bé, a *Au rendez-vous...* també surt Gerard Depardieu, que no era conegut, havia fet només petits papers, en aquest cas vaig tenir sort de poder triar algú que no fos famós, però vam parlar i em va semblar bo..., és més fàcil per al director que els actors siguin professionals (un particular concepte del cinema i els actors, molt pragmàtic; Juan Luis Buñuel demostra, al llarg de l'entrevista, una visió amb un punt de pessimisme, desencís, realisme potser, respecte del cinema com a mitjà de vida).

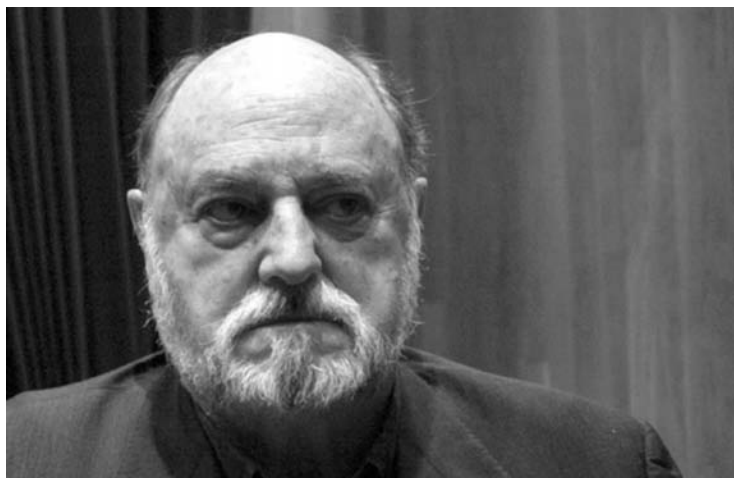
—Després es dedicà a treballar a la televisió, on ha rodat més d'una quinzena de films: ficció, documentals, sèries... Què li ha aportat, aquest mitjà?

—Les meves primeres pel·lícules no van ser èxits comercials. Em van oferir treballar per la televisió, i vaig acceptar perquè és un mitjà que m'ha aportat una llibertat total per filmar la majoria de pel·lícules que he fet (ha filmat a França, Argentina, Mèxic, els Estats Units, Espanya, Cambotja...), com *La rebelión de los colgados*, sobre la revolució mexicana, que no hauria pogut fer al cinema, hauria resultat massa cara! La vaig filmar a Mèxic, en 35 mm, tres pel·lícules d'hora i mitja, basades en tres llibres de B. Traven (escriptor dels Estats Units nacionalitzat mexicà), un escriptor molt misteriós, que no volia veure ningú. John Huston va adaptar la seva novel·la *El tesoro de Sierra Madre* (1947).

—La seva filmografia s'ha desenvolupat majoritàriament a la televisió, en coproduccions. Ha fet des d'adaptacions de Poe — *El jugador d'escacs de Maelzel*, dins la sèrie francesa *Histories extraordinaires* (1981), fins a l'esmentada *La rebelión de los colgados* (1986), passant per documentals com *Guanajuato, una leyenda* (1990), o una sèrie amb Chabrol sobre el cèlebre personatge de Fantomas... Un mitjà on encara treballa puntualment. Ara tenc entès que té preparades dues pel·lícules per al cinema.

—Sí, una tracta de la hispanització dels Estats Units, és una ficció sobre com Nord-amèrica es fa un país que parla hispana. Penso que això pot passar d'aquí a cent anys, qui sap! Actualment ja tenen un 20% de població llatina, i llocs com Florida, Texas, Califòrnia amb una població hispana important. Nova York, ja és una ciutat portorriquenya! I amb 250.000 habitants mexicans.

L'altra (la qualifica d'història *chistosa*", un terme mexicà que podríem traduir com graciosa o divertida, més o menys), explica, està basada en un personatge real, un capellà francès en desacord amb la jerarquia de l'Església catòlica...; està ambientada entorn del 1905, any significatiu, en què França es convertí en un estat laic, ara fa cent anys; d'aquí també la idea de



contar la història d'aquest capellà, que viatjà a Mèxic, conegué Zapata, va tornar a França... Una història bastant divertida, estranya i autèntica.

Un ciutadà del món

Però no se'l veu excessivament optimista. Reitera una vegada i una altra la dificultat d'unir llibertat creativa i facilitats en el món del cinema. De son pare valora molt el fet que mai fes concessions econòmiques amb els seus films, que s'estimés més treballar amb poc pressupost abans que fer un producte més comercial. I també el seu domini de la tècnica, "era capaç de filmar en dues o tres setmanes amb una excel·lent tècnica".

Ara, als 71 anys, mentre espera trobar producció per aquestes dues pel·lícules, amb l'ajut de la seva filla Juliette Buñuel, que també treballa al cinema, segueix enfeinat en una altra de les seves professions, la d'escultor, "totalment oposada a la de cineasta. Al cinema treballes tot el temps en equip, és maco estar amb tanta gent, des dels actors fins als tècnics, tothom té alguna cosa que m'interessa. A l'escultura estàs més tranquil, et poses la teva musiqueta i treballes sol, no necessites ningú, és una altra cosa". Les seves escultures s'han exposat a Mèxic, Nova York, San Francisco, Barcelona, Madrid, i també a Mallorca, a través de Ben Jakober, amic seu.

Lligat a països com Mèxic, Estats Units —del qual en renega molt—, França, per la seva trajectòria vital, es considera ciutadà del món. "Jo vaig néixer a França, i vaig venir als 21 anys, i si em vaig instal·lar a París va ser perquè era francès, vull dir perquè hi podia treballar, llavors no hi havia Unió Europea, però de seguida vaig anar cap a Anglaterra, Espanya...". Es resisteix però a lligar-se a un lloc concret. "M'agrada París, i Barcelona, Londres..., m'agrada Europa, poder canviar en poques hores de cultura, gent, idioma...". Li demano què té de mexicà (a més d'un marcat accent en el seu castellà), i em respon amb un "mucho", seriós, i llavors somriu "la cultura, la música, l'amistat..., els meus *compadritos*, torno a Mèxic sempre que puc".

Però també m'agrada França, Nova York m'encanta...; en canvi Miami, quina ciutat tan horrorosa! (hi va estar fa tres dies), penso, per què viurà la gent aquí? Ah, hi ha bon cafè, el que fan els cubans...; jo em sento a casa allà on vaig", sentència.

Dels Estats Units recorda com el seu pare va ser víctima del *premacarthysme*; l'FBI el vigilà, i existeix una

fitxa de son pare en què el 85% està ratllat perquè no se'n coneixien les fonts. "L'any 1953, vaig anar a estudiar als Estats Units, i, amb l'inevitable pas per la burocràcia, en veure el nom Buñuel, el funcionari va treure una fitxeta (ho relata rient-se'n) demanant per anys en què jo no havia nascut, i vaig haver de prometre fer bondat". No ha heretat de son pare la particular relació amb els aràcnids de la família Buñuel, però sí l'afició al bon vi, la bona cuina i un sentit de l'humor particular. Seguim parlant i amolla una frase: "la vida és una malaltia mortal que es transmet sexualment". Chistoso.

De *Subida al cielo*, la pel·lícula de Luis Buñuel que presenta, amb Román Gubern, explica que no recorda haver-la vista rodar (tenia prop de dotze anys, i no anava als rotatges), "havia d'anar a l'escola, i, a més, m'avorria".

Subida al cielo és la primera comèdia de la filmografia de Luis Buñuel. Comèdia coral, *road movie* costumista amb tocs surrealistes, rodada en el temps rècord de dues setmanes, després de passar tota una sèrie d'avatars, és una de les pel·lícules amb més anècdotes en el procés de filmació de Buñuel.

A la presentació a Palma, Juan Luis en relata algunes, i recorda l'humor dels actors, la lliçó del seu pare, qui li ensenyà que "un cop que tot està previst, llavors es pot improvisar", i com. Els precaris efectes especials, les bromes cercant el "Pedrito", un llamp (un únic fotograma de tempesta que s'emprava per a totes les pel·lícules dels estudis mexicans —bastant eficients, d'altra banda— on es rodà en part), la senyora mexicana vídua amb set fills a qui Buñuel sempre donava un paper; els paisatges que surten vora riu d'Acapulco ara una relíquia, "està tot urbanitzat"...; o els capellans que "escurçaven" les pel·lícules, en un estat laic, a tots els poblets de Mèxic, "especialment l'escena de càrrega eròtica, i també edíptica i surrealista, del somni diürn d'Oliverio. O la música, de Gustavo Pittaluga, que aporta al viatge un encant especial (inoblidable l'escena amb "Las mañanitas", música popular de Veracruz).

Partint d'una idea original de Manuel Altolaguirre, poeta espanyol exiliat a Mèxic i amic de Buñuel dels temps de la Residencia de Estudiantes de Madrid —qui posava la producció, si Buñuel la dirigia— al guió hi treballaren Luis Buñuel, Juan de La Cabada i Liliana Solano, "intel·ligent i simpàtica jove guionista" responsable de la frescor i gràcia que desprenen els diàlegs. Liliana és també el nom de la Prado, actriu que debutà en el paper de la sensual Raquel, i que, com Silvia Pinal, treballaria després en la majoria de les pel·lícules de Buñuel.

De la fase mexicana de son pare és la que més agrada a Juan Luis, "més i més", diu, i el fascina la capacitat creativa i, en especial, la tècnica que son pare era capaç de desenvolupar amb un mínim pressupost. Fa una mica de broma amb el "primitivisme" de què tant es parla en relació a les pel·lícules mexicanes de Luis Buñuel, "un "primitivisme" obligat pel baix pressupost!

Sotmesa a limitacions i retalls pressupostaris imprevisibles, *Subida al cielo* s'estrenà a Mèxic el 1951. Durà una setmana en cartell. Però, presentada al Festival de Cannes el 1952, va rebre el Premi Especial de la Crítica, i s'estrenà a París. Per mèrits propis, és una de les preferides dels seguidors de Luis Buñuel. ■